

KONFERENCIAKÖTET

Conference Proceedings

**Nemzetközi tudományos konferencia
a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából**
International Scientific Conference
on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2023. november 23.
23 November 2023, Sopron

**FENNTARTHATÓSÁGI ÁTMENET:
KIHÍVÁSOK ÉS INNOVATÍV MEGOLDÁSOK**
SUSTAINABILITY TRANSITIONS: CHALLENGES AND INNOVATIVE SOLUTIONS

Szerkesztők / Editors:

OBÁDOVICS Csilla, RESPERGER Richárd, SZÉLES Zsuzsanna, TÓTH Balázs István

Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából
International Scientific Conference on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2023. november 23. / 23 November 2023, Sopron

**FENNTARTHATÓSÁGI ÁTMENET:
KIHÍVÁSOK ÉS INNOVATÍV MEGOLDÁSOK
SUSTAINABILITY TRANSITIONS:
CHALLENGES AND INNOVATIVE SOLUTIONS**

KONFERENCIAKÖTET
CONFERENCE PROCEEDINGS

LEKTORÁLT TANULMÁNYOK / PEER-REVIEWED PAPERS

Szerkesztők / Editors:

OBÁDOVICS Csilla – RESPERGER Richárd – SZÉLES Zsuzsanna – TÓTH Balázs István

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

UNIVERSITY OF SOPRON PRESS

SOPRON, 2024

Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából
International Scientific Conference on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2023. november 23. / 23 November 2023, Sopron

A MAGYAR
TUDOMÁNY
ÜNNEPE

HUNGARIAN
SCIENCE
FESTIVAL

A konferencia támogatói / Sponsors of the Conference:

Felelős kiadó / Executive Publisher: Prof. Dr. FÁBIÁN Attila
a Soproni Egyetem rektora / Rector of the University of Sopron

Szerkesztők / Editors:

Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla, Dr. RESPERGER Richárd,
Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna, Dr. habil. TÓTH Balázs István

Lektorok / Reviewers:

Dr. habil. BARANYI Aranka, Prof. Dr. BÁRTFAI Zoltán, Dr. BARTÓK István, Dr. BEDNÁRIK Éva,
Bazsóné Dr. BERTALAN Laura, Dr. CZIRÁKI Gábor, Dr. DIÓSSI Katalin, Dr. habil. JANKÓ Ferenc,
Dr. KERESZTES Gábor, Dr. habil. KOLOSZÁR László, Dr. KÓPHÁZI Andrea,
Prof. Dr. KULCSÁR László, Dr. MÉSZÁROS Katalin, Dr. NEDELKA Erzsébet,
Dr. NÉMETH Nikoletta, Dr. NÉMETH Patrícia, Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla,
Dr. PALANCSA Attila, Dr. habil. PAPP-VÁRY Árpád Ferenc, Dr. RESPERGER Richárd,
Dr. habil. SZABÓ Zoltán, Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna, Dr. SZÓKA Károly, Dr. TAKÁTS Alexandra,
Dr. habil. TÓTH Balázs István, Pappné Dr. VANCSÓ Judit

ISBN 978-963-334-499-6 (pdf)

DOI: [10.35511/978-963-334-499-6](https://doi.org/10.35511/978-963-334-499-6)

Creative Commons license: CC BY-NC-SA 4.0 DEED

Nevezd meg! - Ne add el! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International

SZERVEZŐK

Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar (SOE LKK),
A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány

A konferencia elnöke: Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna egyetemi tanár, dékán (SOE LKK)

Tudományos Bizottság:

elnök: Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla PhD egyetemi tanár, Doktori Iskola-vezető (SOE LKK)
társelnök: Dr. habil. TÓTH Balázs István PhD egyetemi docens, igazgató (SOE LKK)
tagok: Prof. Dr. FÁBIÁN Attila PhD egyetemi tanár (SOE LKK), rektor (SOE)
Prof. Dr. SZÉKELY Csaba DSc professor emeritus (SOE LKK)
Prof. Dr. KULCSÁR László CSc professor emeritus (SOE LKK)
Prof. Dr. SZALAY László DSc egyetemi tanár (SOE LKK)
Prof. Dr. Clemens JÄGER PhD egyetemi tanár, dékán (FOM)
Dr. habil. BARANYI Aranka PhD egyetemi docens (SOE LKK)
Dr. habil. POGÁTSA Zoltán PhD egyetemi docens (SOE LKK)
Dr. habil. SZABÓ Zoltán PhD egyetemi docens (SOE LKK)
Dr. habil. PAPP-VÁRY Árpád Ferenc PhD tudományos főmunkatárs (SOE LKK)
Dr. Rudolf KUCHARČÍK PhD egyetemi docens, dékán (EUBA FIR)

Szervező Bizottság:

elnök: Dr. RESPERGER Richárd PhD adjunktus (SOE LKK)
tagok: Dr. KERESZTES Gábor PhD egyetemi docens, dékánhelyettes (SOE LKK)
Dr. habil. Eva JANČÍKOVÁ PhD egyetemi docens (EUBA FIR)
Dr. habil. KOLOSZÁR László PhD egyetemi docens, intézetigazgató (SOE LKK)
Dr. HOSCHEK Mónika PhD egyetemi docens, intézetigazgató (SOE LKK)
PAPPNÉ Dr. VANCSÓ Judit PhD egyetemi docens, intézetigazgató (SOE LKK)
Dr. SZÓKA Károly PhD egyetemi docens (SOE LKK)
titkár: NEMÉNY Dorka Virág kutatási asszisztens (SOE LKK)

ORGANIZERS

University of Sopron Alexandre Lamfalussy Faculty of Economics (SOE LKK),
For the Higher Education in Sopron Foundation

Conference Chairperson: Prof. Dr. Zsuzsanna SZÉLES PhD Professor, Dean (SOE LKK)

Scientific Committee:

Chair: Prof. Dr. Csilla OBÁDOVICS PhD Professor, Head of Doctoral School (SOE LKK)

Co-Chair: Dr. habil. Balázs István TÓTH PhD Associate Professor, Director (SOE LKK)

Members: Prof. Dr. Attila FÁBIÁN PhD Professor (SOE LKK), Rector (SOE)

Prof. Dr. Csaba SZÉKELY DSc Professor Emeritus (SOE LKK)

Prof. Dr. László KULCSÁR CSc Professor Emeritus (SOE LKK)

Prof. Dr. László SZALAY DSc Professor (SOE LKK)

Prof. Dr. Clemens JÄGER PhD Professor, Dean (FOM)

Dr. habil. Aranka BARANYI PhD Associate Professor (SOE LKK)

Dr. habil. Zoltán POGÁTSA PhD Associate Professor (SOE LKK)

Dr. habil. Zoltán SZABÓ PhD Associate Professor (SOE LKK)

Dr. habil. Árpád Ferenc PAPP-VÁRY PhD Senior Research Fellow (SOE LKK)

Dr. Rudolf KUCHARČÍK PhD Associate Professor, Dean (EUBA FIR)

Organizing Committee:

Chair: Dr. Richárd RESPERGER PhD Assistant Professor (SOE LKK)

Members: Dr. Gábor KERESZTES PhD Associate Professor, Vice Dean (SOE LKK)

Dr. habil. Eva JANČÍKOVÁ PhD Associate Professor (EUBA FIR)

Dr. habil. László KOLOSZÁR PhD Associate Professor, Director of Institute (SOE LKK)

Dr. Mónika HOSCHEK PhD Associate Professor, Director of Institute (SOE LKK)

Dr. Judit PAPPNÉ VANCSÓ PhD Associate Professor, Director of Institute (SOE LKK)

Dr. Károly SZÓKA PhD Associate Professor (SOE LKK)

Secretary: Dorka Virág NEMÉNY Research Assistant (SOE LKK)

TARTALOMJEGYZÉK / CONTENTS

Plenáris szekció

Plenary Session

How to Make European Integration Fair and Sustainable? <i>István P. SZÉKELY</i>	13
---	----

1. szekció: Fenntartható gazdálkodás és menedzsment, körforgásos gazdaság Session 1: Sustainable Economy and Management, Circular Economy

A zöld ellátási láncok aktuális kérdései - Kritikai szakirodalmi összefoglalás <i>PIRICZ Noémi</i>	27
--	----

Well-being - kulcs a fenntartható működéshez <i>KÓPHÁZI Andrea – KOVÁCSNÉ LACZKÓ Éva Mária</i>	36
--	----

Szervezeti kultúra és fenntarthatóság <i>KOVÁCSNÉ LACZKÓ Éva Mária</i>	48
--	----

Az új mexikói kvótakereskedelmi rendszer és erdészeti vonatkozásai <i>KIRÁLY Éva – BOROVIC S Attila</i>	61
---	----

A designesztétika gazdasági megközelítésének lehetőségei <i>REMÉNYI Andrea – ZALAVÁRI József</i>	76
--	----

A körforgásos üzleti modellek a vállalati gyakorlatokban <i>KRIZA Máté</i>	98
--	----

2. szekció: Társadalmi kihívások és társadalmi innovációk a fenntartható fejlődésben Session 2: Social Challenges and Innovations in Sustainable Development

Társadalmi kihívások a divatipari fogyasztás terén <i>VIZI Noémi</i>	119
--	-----

Klímaszorongás jelenléte az X, Y és Z generáció életében <i>SZEBERÉNYI András</i>	128
---	-----

Közelségi torzítás – a home office egyik kihívása <i>IONESCU Astrid</i>	147
---	-----

Megérti-e a választ, ha megkérdezi kezelőorvosát, gyógyszerészét? Az egészségműveltség mérésének aktuális kérdései Magyarországon <i>PORZSOLT Péter</i>	154
---	-----

A digitális egészségügyi ellátás, mint innováció mérési lehetőségei <i>KOVÁCS Erika</i>	168
---	-----

3. szekció: Fenntartható pénzügyek és számvitel
Session 3: Sustainable Finance and Accounting

A közösségi költségvetési számvitel koncepciója és dilemmái <i>SISA Krisztina A. – SIKLÓSI Ágnes – VERESS Attila – DENICH Ervin</i>	181
Az iszlám banki számvitel digitalizációjának elméleti és filozófiai megközelítése <i>CSEH Balázs</i>	193
A vállalkozások csőd kockázatának és a kötvénymínősítések együttmozgása <i>SZÁNTÓ Tünde Katalin</i>	202
A globális minimumadó következményei és megvalósíthatósága a multinacionális vállalatok számára <i>MATTIASSICH Enikő – SZÓKA Károly</i>	211

4. szekció: Fenntartható turizmus és marketing
Session 4: Sustainable Tourism and Marketing

A fenntartható turizmus: valóság vagy átverés? <i>PALANCSA Attila</i>	221
Metamarketing: fenntartható innovációk a valós és virtuális lehetőségek imperatív szimbiózisa mentén <i>REMÉNYI Andrea</i>	237
A fennmaradás és fenntarthatóság aspektusainak vizsgálata a szálláshely-szolgáltatással foglalkozó KKV-szektorban rendkívüli helyzetek idején <i>VARGYAS Daniella – KERESZTES Gábor</i>	261
Tudatosság és fenntarthatóság a nyaralás alatt is <i>MÉSZÁROS Katalin – HOSCHEK Mónika – Németh Nikoletta</i>	270
A soproni egyetemisták külföldi tervei <i>OBÁDOVICS Csilla – RUFF Tamás</i>	283
Country Branding of the Hashemite Kingdom of Jordan <i>Mohammad Hani KHLEFAT</i>	295
Community-Based Tourism in Southeast Asia <i>Thi Thuy Sinh TRAN – Nikoletta NÉMETH – Md. Sadrul Islam SARKER – Yuan ZHANG – NHAT ANH NGUYEN</i>	309

5. szekció: Sustainable Finance and Accounting, Sustainable Development
Session 5: Sustainable Finance and Accounting, Sustainable Development

Stakeholder Engagement in the Development of the Sustainability Reporting Standards of the Global Reporting Initiative (GRI) and of the International Sustainability Standards Board (ISSB)

Alina ALEXENKO 329

The IFRS and the Financial Accounting System in Algeria: A Literature Review

Asma MECHTA – Zsuzsanna SZÉLES – Ágnes SIKLÓSI 342

Potential Effects of Industry 4.0 Technologies on Environmental Sustainability - A Systematic Literature Review

Mohamed EL MERROUN 351

The Use of Geothermal Energy for Sustainable Development and Economic Prosperity

Nadjat KOUKI – Andrea VITYI 365

6. szekció: Sustainability Transformation and Circular Economy
Session 6: Sustainability Transformation and Circular Economy

A fenntarthatóság, a társadalmi szerepvállalás és a felelős vállalatirányítás szabályozásának szerepe a vállalati innovációban

BARTÓK István János 381

Circular Economy Research Trends in the Textile and Apparel Industry: A Bibliometric Analysis

Md. Sadrul Islam SARKER – Thi Thuy Sinh TRAN – István János BARTÓK 389

The Historical Evolution of Employee Idea Management: A Comprehensive Review

Viktória ANGYAL 405

7. szekció: Sustainable Economy and Management
Session 7: Sustainable Economy and Management

Bewältigungsstrategien eines nachhaltigen Managements von Organisationen innerhalb einer VUCA-Umwelt: Eine systematische Literaturrecherche

Mike WEISS 421

Influences of Autonomous Vehicles on Sustainability: A Systematic Literature Review

Phillipp NOLL – Zoltán SZABÓ 436

Trends in Sustainable Leadership

Roland SEESE – Katalin DIÓSSI 452

Recruiting for Resilience: An Economic Approach to Mitigate Candidate Ghosting

Laureana Anna Erika TEICHERT 460

Führung auf Distanz - Herausforderungen für Führungskräfte durch die Nutzung von Home-Office

Norbert KLEIN 473

A Generative AI and Neural Network Approach to Sustainable Digital Transformation: A Focus on Medical and Marketing Sectors

Alexander Maximilian RÖSER – Cedric BARTELT 483

Allgemeine Alterswahrnehmung bei StudentInnen in den österreichischen und ungarischen Grenzregionen

Dorottya PAKAI – Csilla OBÁDOVICS 498

8. szekció: Társadalmi kihívások és társadalmi innovációk a fenntartható fejlődésben
Session 8: Social Challenges and Innovations in Sustainable Development

Fenntartható olvasás a digitális korban

MOLNÁR Csilla 509

Okos és fenntartható városfejlesztés felelősségteljes digitális innovációval

GYULAI Tamás – NAGY Marianna 518

A coaching szerepe a vezetőfejlesztésben

KÓPHÁZI Andrea – Éva LÖWE 535

9. szekció: Fenntartható gazdálkodás és menedzsment
Session 9: Sustainable Economy and Management

A szolgáltatók szerepe és felelőssége a desztinációk fenntartható turizmusának megteremtésében, illetve kialakításában: Szisztematikus irodalmi áttekintés

TEVELY Titanilla Virág – BEHRINGER Zsuzsanna 548

Bükkfürdő imázsának élménymarketing alapú vizsgálata

HORVÁTH Kornélia Zsanett 563

A public relations (PR) tevékenység határai és viszonya a marketinghez - Egy PR szakemberek körében végzett kvantitatív kutatás eredményei

KÁROLY Róbert – LUKÁCS Rita – PAPP-VÁRY Árpád Ferenc 572

Márkázott superhősök: Hogyan formálják a különböző termék- és szolgáltatásmárkák Amerika kapitány és Vasember karakterét a Marvel filmekben?

PAPP-VÁRY Árpád Ferenc – RÖNKY Áron 591

Sztármárka-építés hosszú távon: Cristiano Ronaldo és CR7 márkájának megítélése – Egy kvalitatív kutatás tapasztalatai

KORIM Dorina – PAPP-VÁRY Árpád Ferenc 609

10. szekció: Sustainable Economy and Management I.
Session 10: Sustainable Economy and Management I.

The Role of Mountain Tourism Activities and Facilities on Domestic Tourism Consumption in Tourism Destinations <i>Deborah KANGAI – Eliyas Ebrahim AMAN – Árpád Ferenc PAPP-VÁRY – Viktória SZENTE</i>	624
Sustainable Project Management <i>Attila LEGOZA</i>	633
The Effect of Sustainability Development Using the Example of Green Washing <i>Dijana VUKOVIĆ – Tanja UNTERSWEG</i>	641
Sustainable Strategies in Case of Start-Up Enterprises <i>Peter IMRICKO</i>	654
Sustainable Strategic Management at Multinational Companies <i>Peter IMRICKO</i>	663
The EU as a “Leadiator” in Climate Governance - a Successful Soft Power Instrument? An Analysis with a Focus on Sustainable Mobility <i>Sarah DIEHL</i>	674
Az irodater komfortjának vizsgálata a munkavállalók szempontjából – Út a jövő optimális irodája felé <i>GROZDICS Anett Tímea – BORSOS Ágnes</i>	684
Mögliche Auswirkungen von CSRD & ESRS auf die digitale Wirtschaft und der Fertigungsindustrie in Deutschland: aus der Perspektive der Industrieperformance und der nachhaltigen Entwicklung <i>Mohammad Reza ROBATIAN</i>	696

11. szekció: Sustainable Economy and Management II.
Session 11: Sustainable Economy and Management II.

Sustainability and Climate Protection in Hospitals - Green Hospitals in the Future in Germany <i>Patricia Carola MERTEN</i>	719
Territoriality in Climate Adaptation? Space Interpretations of Different Disciplines and Fields and their Potential Utilization in the Examination of Climate Adaptation’s Territorial Aspects <i>Attila SÜTŐ</i>	727
Sustainable Unity in the European Insurance Market: Calculating Personal Injury Claims (From Experience to Methodology) <i>Zsolt Szabolcs EKE</i>	745

12. szekció: Poszter szekció
Session 12: Poster Session

A dendromassza-hasznosítás, mint megújuló természeti erőforrás szerepe a fenntartható, körkörös gazdaságban <i>SZAKÁLOSNÉ MÁTYÁS Katalin</i>	755
Az I szektor karbonhatékonyságának vizsgálata Magyarországon <i>KOVÁCSNÉ SZÉKELY Ilona – MAGYAR Norbert – JAKUSCHNÉ KOCSIS Tímea</i>	761
A visegrádi országok egészségügyi reformjainak és intézkedéseinek összehasonlítása <i>VITÉZ-DURGULA Judit – SÓTONYI Tamás Péter</i>	766
A márkaépítés hatása a fogyasztói lojalításra a Magyar Telekom esetében <i>TAKÁTS Alexandra – SZÁSZ Zsombor Levente</i>	780
Examining the Impact of Certain Factors on the Delivery Time of a Manufacturing Firm Using Data Science Methods <i>Zsolt TÓTH – József GARAB</i>	800
Artificial Intelligence with an Economic Growth Perspective <i>Firat ŞAHİN</i>	809

Fenntartható olvasás a digitális korban*Sustainable Reading in the Digital Age***Dr. MOLNÁR Csilla PhD**egyetemi *docens* (Associate Professor)Soproni Egyetem, Faipari Mérnöki és Kreatívipari Kar, Alkalmazott Művészeti Intézet (University of Sopron, Faculty of Wood Engineering and Creative Industries, Institute of Applied Arts)
molnar.csilla@uni-sopron.hu**Absztrakt:**

Írásomban az olvasás utóbbi fél évszázadban megváltozott társadalmi szerepéről szeretnék rövid áttekintést adni. Az általam tervezett összefüggésben az olvasásnak arra a státuszváltására utalok vissza, amely által a könyv az 1970-es évek végéig töretlen népszerűséget látszott kivívni a társadalom szélesebb köreiben is. Az akkori könyvek, magazinok manapság hihetetlen példányszámokban fogytak. Kérdésem, hogy a digitális média térhódítása az 1990-es évek közepétől ténylegesen csökkentette-e az olvasási kedvet. Szeretnék rámutatni arra az összefüggésre, hogy az olvasás egykor legendás népszerűsége majd „térvesztése” nem pusztán a digitális világ térnyerésével hozható összefüggésbe, hanem annál összetettebb jelenség. Véleményem szerint ugyanis az olvasás állítólagos aranykora a szélesebb társadalmi rétegekben inkább tekinthető afféle médiapótléknak, amely az attraktívabb, könnyebben hozzáférhető eszközök és tartalmak megjelenése után természetesen elvesztette el szerepét. Ezt igazolja az a mások által már többször vizsgált összefüggés is, hogy az olvasás jelentősége nem változott azokban a társadalmi körökben, ahol az írott szövegekben való tájékozottság, a szövegértés a mai napig is fontos elvárás és társadalmi megkülönböztető jegy. Olvasásszociológiai jellegűnek tűnő tanulmányomban kitérek többek között Pierre Bourdieu, illetve Ivan Illich gondolataira, igyekszem rámutatni a téma feldolgozásakor alkalmazottémikus kutatási módszerrel annak pedagógiai összefüggéseire is.

Kulcsszavak: étikus, émikus, fogyasztás, olvasás, média

JEL-kódok: Z11, Z13

Abstract:

In my article, I would like to give a brief overview of the changed social role of reading in the last half century. In the context I have planned, I refer back to the change in status of reading, by which the book seemed to gain unbroken popularity in the wider circles of society until the end of the 1970s. The books and magazines of that time have now sold out in incredible numbers. My question is whether the rise of digital media from the mid-1990s onwards actually decreased the desire to read. I would like to point out the correlation that the once legendary popularity of reading and its "loss of terrain" is not simply associated with the rise of the digital world, but is a more complex phenomenon. In my opinion, the alleged golden age of reading in the wider social strata can be considered more as a kind of media supplement, which naturally lost its role after the appearance of more attractive and easily accessible tools and content. This is confirmed by the connection, which has been examined several times by others, that the importance of reading has not changed in those social circles, where familiarity with written texts and text comprehension are still an important expectation and social distinguishing mark. In my study, which appears to be of a sociological nature regarding reading habits, I delve into the thoughts of Pierre Bourdieu and Ivan Illich, aiming to highlight the pedagogical implications of the topic through the application of an emic research method.

Keywords: ethical, emic, consumption, reading, media

JEL Codes: Z11, Z13

1. Bevezetés

Ennek az írásnak a középpontjában az olvasás áll, amelyet olyan kulturális gyakorlatként értelmezhetünk, amely termelési folyamatnak is tekinthető abban az értelemben, ahogyan értékeket termelünk és fogyasztunk. Ebben az esetben a fogyasztás módja más, mint a közvetlen fizikális javak esetében, hiszen ezek immateriálisan zajlanak, miközben a fogyasztás során értékteremtés történik, így egyben termelési folyamatnak is tekinthető mindez. Itt az előállítás a fogyasztás módja tehát a kulturális értékek teremtése, melynek során például a költők, színpadi énekesek, influenszerek, rapperek hozzák létre a befogadó közönség számára a javakat. Ebben az összefüggésben módszertanilag fontos szerepet játszik az étikus és az émikus metódus megkülönböztetése a társadalmi-kulturális gyakorlatokban, és ezen belül szűkebben vett témában, az olvasás eljárásmodjaiban.

Ahogyan a vonatkozó tudományos megközelítések rámutatnak, az étikus kutatások jellemzőenolyasféle összehasonlító kultúrakutatások, melyek több kultúrát azonos szempontok szerint vizsgálnak. Az émikus kutatások ezzel szemben egyetlen kultúrára koncentrálnak, és ezen belüla belső értelmezéseket, továbbá a jelentésgeneráló, illetve értéktulajdonító folyamatokat keresik. Az étikus és émikus megközelítést Kenneth L. Pike, amerikai nyelvész alkalmazta először, amikor a fonetika (phonetics) kutatásáról áttért a fonológia (phonemics) kutatására, és különösen az érdekelte, hogy mi a viselkedésszerű oka (ma már talán kulturális okot kérdeznénk) a nyelvek hangzásbeli különbségeinek. Ezt a kétféle megközelítést a társadalomtudományok (pl. kultúranropológia, etnográfia, szociológia stb.) kissé módosítva alkalmazzák (Primecz, 2006).

A teljességhez tartozik, hogy előfordulnak olyan émikus kutatások is, ahol párhuzamosan több kultúrát vizsgálnak, de ezekben sem alkotnak előre meghatározott szempontokat, amelyeket mindenhol érvényesíteni kell. Azonban ezekben az esetekben is bármilyen felmerülő, helyiek által fontosnak tartott kérdés és szempont bekerül a kutatásba. Az émikus kutatások számára voltaképpen így nem az a fontos, ami minden művelődésben megtalálható, hanem az, ami egyedinek tekinthető az adott kultúrában (Den Hartog et al., 1999). Az értelmezést a fentiek értelmében rábizzák a helyiekre, mert az émikus kutatások arra az alapfeltevésre építenek, hogy az adott kultúrát a kultúrán belüli összefüggések feltárásával lehet legjobban megismerni. A fókusz tehát a helyi közös értelmezések felé irányul, amelyekből azonban általánosabb érvényű következtetéseket is meg lehet fogalmazni (Mármárosi & Takács, 1998). A fentebb leírtak rövid összefoglalásaként azt mondhatjuk, az émikus kutatásnál a kutatóteljes egészében benne van a kutató kultúra kontextusában, míg az étikus kutatás mintegy a kutatón kívül álló tőle kvázi független közegben zajlik (Morey & Luthans, 1984). Meggyőződésem, hogy az étikus és az émikus jellegű kutatások valójában nem kizárják, hanem megerősítik egymást abban az összefüggésben, hogy lehetővé teszik a jobb megértést (Primecz, 2006). Hiszen a tudományos kutatás értelme nem új, korábban ismeretlen vagy észre nem vett tények feltárása, hanem egy megértésfolyamatba való behelyezkedés, illetve ennek bemutatása a szövegben. A fenti megfontolások nyomán az olvasás émikus értelmére igyekszem figyelmemet fordítani az írás további részében. Ennek egyik lehetséges megközelítése a modern és későmodern kultúrákban azon a társadalmi összefüggésen alapszik, amelyet a legutóbb Elisabeth Currid-Halkett (2019) is elemzett *The Sum of Small Things* című könyvében. Ennek megfelelően az olvasás akkor válik értékévé, amikor választhatni lehet az olvasás és egyéb tevékenységek között. Az olvasás tehát nem csupán egyszerűen a lehetséges médiumok vagy információcsatornák egyike, hanem olyan, a kultúra tradíciói által megszentelt tevékenység, amely a hétköznapi életrutinját megszakító, és sokak számára jelentőséggel felruházó szertartás. Akinek vannak emlékei az 1970-es, 1980-as évekből, az felidézheti magában a munkahelyi könyvtárak világát, akik akkoriban szerény jutalékért a munkaidő végeztén árusították portékájukat a kollégáknak. Ennek a tevékenységnek értelmet az adott, hogy egyrészt akkoriban sem volt az embereknek idejük arra, hogy könyvesboltokban böngésszenek (hiszen szinte mindenki rá volt utalva munkába járáshoz a tömegközleke-

désre, ami viszont akár napi egy-két órát is elvett), másrésről az ilyesféle árus ismerte munkatársainak érdeklődési körét, és célzottan tudott nekik olvasnivalót kínálni. Magyarországon akkoriban, mondjuk 50 évvel ezelőtt, a többi média sem volt sokkal vonzóbb alternatíva. A két fogható rádióadó többnyire unalmas műsort sugárzott, a Szabad Európa Rádiót pedig a sok zavarás miatt fásasztó volt huzamosabb időn keresztül hallgatni. A korabeli képes magazinok szinte kivétel nélkül fekete-fehérek voltak, csak az 1980-as évek elején tértek át a színes kiadásra. Mint ahogyan a korabeli – utólag agyondicsért – televízió sem nyújtott lenyűgöző kínálatot a maga másfél csatornájával, és kora estig sugárzott termelési riportjaival.

Ez a helyzet csak az 1980-as évek végére változott hazánkban, és ez nem csupán a fentebb vázolt szerény technikai lehetőségek számszerűsíthető bővülését hozta, hanem olyan, korábban elképzelhetetlen jelenségeknek is fórumot biztosított, mint a szabad és kritikus sajtó felbukkanása az elektronikus és nyomtatott médiában 1988-89 tájkán. Mindezt azonban nehéz lenne az olvasás lassú térvesztésének számlájára írni, hiszen ezzel egy időben a könyvek piaca is alaposan átrendeződött, és olyan, korábban hozzáférhetetlen szerzők művei is napvilágot láttak, mint Hamvas Béla és Márai Sándor egyfelől, Nyíró József és Wass Albert másfelől. Az 1980-as, 90-es évek fordulójától pedig elárasztották a könyvpiacot a legkülönbözőbb tematikájú bestsellerek és lektűrök is. Egyébként a szélesedő könyvpiac számára az 1990-es évek divatos médiumai, mint a VHS, majd az ezt leváltó DVD nem tekinthetők igazán konkurensnek, hiszen többnyire csupán a nyolcvanas évek mozifilmjeinek világát hozták el az otthonokba. Mindössze a 21. század első évtizedeinek végén terjedt el szélesebb körben az internetes tartalmakhoz való hozzáférés a szélessávú internetnek és a megfizethetőbb számítógépeknek köszönhetően. Azonban a weboldalak vizuális és szöveges tartalmainak nívója messze elmaradt az írott és vizuális kultúra addigi hordozóinak színvonalától. Az utóbbi időben pedig a Covid-járvány 2020-ban jelentősen átalakította az emberek szabadidős tevékenységeit is. Világszerte a népesség harmada több könyvet olvasott és hangoskönyvet hallgatott, mint az előző évben (KSH, 2021). Egyes országokban kampányokat indítottak az otthoni olvasás népszerűsítésére, írók olvasták fel novelláikat. Több országban csökkentették az e-bookok adóját, támogatták, hogy a könyvkiadóknak és a könyvterjesztőknek ne kelljen egy ideig járulékot fizetni. A könyv, mint alapvető kulturális termék népszerűsége pedig napjainkban is kimutatható (Imre, 2023).

Egy 2022-es felmérés nyomán kimutatható, hogy az olvasott könyvek száma nemhogy csökkent volna, hanem még növekedett is az elmúlt időszakban. Értve ez alatt a szakirodalmak mellett a gyermek- és ifjúsági irodalmat és a szépirodalmat is. „Az olvasási körülményekben továbbra is a nyomtatott könyvek viszik a prímet. A kitöltők szinte kivétel nélkül nyomtatott formában fogyasztják az irodalmat, harmaduk olvas e-book-olvasón, 14 százalékuk okoseszközön, kis hányaduk (6 százalék) hallgat hangoskönyvet. E kulturális tevékenységekre leginkább este, otthon kerítenek sort. A rendszeresen olvasók sokkal inkább a történet miatt döntenek egy könyv mellett, és kevésbé érdekli őket, hogy új vagy használt könyvben olvashatják azt. Csak negyedük ragaszkodik az új könyvhöz.” (Kultúra.hu., 2022).

2. Könyvek és olvasás

Mindezek nyomán tehát nehéz volna igazolni, hogy napjainkra általánosságban tekintve csökkent a társadalomban a könyvek és az olvasás iránti érdeklődés. Inkább úgy lehetne pontosítani, hogy a vonatkozó összefüggésben társadalmi szintű átrendeződés történt. Ennek megfelelően valójában nem beszélhetünk az olvasás népszerűségéről abban az esetben, amikor – mint az 1970-es években – nem volt tényleges alternatíva. Ez utóbbi létrejöttéről csak az 1980-as évek második felétől lehet beszélni Magyarországon, tehát vállalt témánk szempontjából igazából leginkább az utolsó három és fél évtized változásait érdemes sorra venni.

Ezek között az egyik nyilvánvaló értékmérő a könyvek otthoni birtoklásának ténye, az az erőfeszítés, hogy valaki idejét, pénzét és energiáját számára fontos könyvek beszerzésére fordítja. Azonban

itt is különbséget kell tennünk, mondjuk egy lektúr beszerzése, illetve egy számunkra fontos szerző vagy téma hordozójaként szemlélt kötet megvásárlása között. Elolvasása után a lektúr többnyire érdektelenné válik, és gyakran köt ki – mint az utóbbi időben tapasztalhatjuk – forgalmas helyek „ingyen elvihető” feliratú polcain. Bestsellerek természetesen az 1970-es években is voltak a magyar könyvkiadásban.

Talán még sokak emlékeznek rá, hogy a könyvesboltok középső, elülső részén mindig kapható volt a népszerű krimi-sorozat, az Albatrosz könyvek valamelyik darabja, klasszikus és kortárs szerzők tollából. „Ebből tartjuk el a szépirodalmat” – mormogták sokan, mintegy lelkiismeretük nyugtatására, amikor a kasszánál kifizették a kénszárga kötetek nem csekély (akkor 80-100 forintos, paperback) ellenértékét, hogy a kortárs szépirodalom szerzőinek művei hozzáférhetőek legyenek 20-30 forintért vászonkötésben.

A kulturális hiánygazdaság korában sajátos jelenségnek tekinthető, hogy a magaskultúra egyes alkotásai bestseller pótlékként hatottak a korabeli közönség körében. Erre vonatkozóan néhány konkrét példát szeretnék említeni. Az 1970-es évek elején példátlan sikert aratott itthon Weöres Sándor *Psyché* című könyve. A szerző is könyvnek nevezi alkotását, mert bár regénynek tekinthető, azonban igen formabontó alkotás. A mű ugyanis fiktív dokumentumokon, naplókön, leveleken, verseken és korabeli kritikákon kívül narratív részt nem tartalmaz, az olvasó fejében áll össze mindez regényszöveggé. Mindennek ellenére a benne található néhány erotikus utalás miatt igen keresett mű volt a megjelenés idején. Ebből forgatott filmet aztán 1980-ban Bódy Gábor. A rendező felismerte, hogy ez a virtuális regény, formai kidolgozatlansága miatt igen alkalmas filmnyelvi feldolgozásra, hiszen a mű eleve interpretációt igényel. A művészfilm aztán a benne látható erotikus jellemek miatt szintén kasszasiker lett itthon, és a művészmuzikbatódultak az egyszerű emberek is, hogy a kísérletező kedvű rendező alkotását megtekintsék. Ugyanígy járt négy évvel később Xantus János: *Eszkimó asszony fázik* című műve is. ez utóbbifilmet már a nagy moziban is vetítették, akkora volt rá az érdeklődés a néhány erotikus jelenetokán. De ugyanebben az évben lett példátlan könyvsiker David Herbert Lawrence *Lady Chatterley szeretője* is. A Világkönyvtár sorozatban megjelent kétkötetes regényt csak pult alól lehetett megszerezni, mert a benne olvasható erotikus jellemek miatt igen sokan szerettek volna hozzáférni. A belőle készült film is kasszasiker lett, bár a hasonló későbbi próbálkozások az 1980-as évek végén már kevesebb nézőt vonzottak, hiszen közben hazánkban is világhódító útjára indult a VHS formátumú videokazetta.

Az is tény, hogy az 1990-es évek elejétől sikk volt középosztálybeli körökben Hamvas Béla vagy Márai Sándor egyre gyarapodó életműkiadásának egyes darabjait beszerezni, és otthon jól látható helyen tartani. Azonban a Márai- és Hamvas-kultusz hamar alábbhagyott, miután hozzáférhetővé váltak az ezredfordulót követően az informatika új vívmányai, az otthonokban megjelent a szélessávú internet és egyre gyakoribb látvány lett a nappaliban az asztali számítógép, majd a laptop. Ezek az eszközök és a hozzájuk társított alkalmazások már egyesítették magukban a digitális technika nagy előnyeként a vizualitást és a verbalitást, a hangzó és az írott elemeket, valamint az egyre jobb minőségű videó látványát. A sort a 2010-es évektől tömegesen terjedő okostelefon zárja, amely a fentebb említett vívmányokat immár egyetlen, kézben tartható univerzális eszközben egyesíti.

Az általunk vizsgálni kívánt összefüggésben tehát a fokozatosan digitalizálódó otthoni környezetben első körben inkább a válogatott könyvek, második körben pedig egyáltalán a könyvek birtoklásának ténye jelenthet megkülönböztető státuszt az ezredforduló környéki és utáni magyar társadalomban. Nyilván ettől meg kell különböztetni az olvasásra való hajlamot, hiszen a könyv önmagában státuszszimbólumként is értelmezhető – miközben az idők során rendkívül összetett és szerteágazó kontextusba is került – azonban nem feltétlenül mutat közvetlen korrelációt az olvasás gyakoriságával. Erre leginkább a könyvtárak forgalma utalhat. Az adatok a könyvtárak iránti igényen túl arra is rávilágítanak, hogy óriási a kíváncsi a hagyományos nyomtatott könyvekre is, vagyis a Gutenberg-galaxis nemhogy összébb menne, hanem egyre inkább távol, a digitális világ

lehetőségei pedig inkább kiegészítésként jelennek meg, új távlatokat nyitnak, de nem szorítják vissza a hagyományos olvasást.

Az olvasási kedv állítólagos csökkenése és a digitális média térhódítása közötti összefüggés kérdésének vizsgálata jogos, véleményem szerint összetett jelenség, amelyet többféleképpen lehet megközelíteni. Az olvasási szokásokat és a digitális média térnyerését számos tényező befolyásolhatja, és ezek között nemcsak az internet és a digitális platformok jelenléte, hanem társadalmi változások, technológiai fejlődés és gazdasági tényezők is szerepet játszanak. Egyes kutatások alátámasztják, hogy az olvasás népszerűségének változása nemcsak a digitális média térnyerésével hozható összefüggésbe. Az olvasási szokásokat befolyásolja például az oktatási rendszer, az olvasásra fordított idő mennyisége, az olvasás, mint időtöltés értékének változása és az olvasási anyagok elérhetősége is (Baron, 2015).

Mivel az emberek egyre több időt töltenek a digitális térben, ez azt a következtetést vonná maga után, hogy az olvasás hagyományos formái háttérbe szorulnak. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az olvasás, mint időtöltés értéke státusz szerint változó tényező a társadalom és az egyének számára.

Az emberek ma már sokféle szórakozási lehetőség közül választhatnak, és az olvasás versenyhelyzetbe kerül más tevékenységekkel, így például a videójátékokkal vagy a filmnézéssel (Rideout & Robb, 2019). Az elmúlt években több nemzetközi (Ware, 2023) és hazai tanulmány, felmérés mutatott rá arra, ahogyan fentebb már írtam, hogy a könyvtárak látogatásának intenzitása nem csökkent, sőt néha növekedett is. Erre lehet példa Gombos Péter és Csima Melinda 2017-2019-es kutatása (Gombos & Csima, 2019), amelyet az általános- és középiskolás korosztály körében végeztek (1. táblázat)

1. táblázat: Az internethasználat és az olvasási kedv összefüggése

<i>Milyen gyakran szokott internetet (számítógépen, laptopon, táblagépen vagy okostelefonon keresztül) használni:</i>	Elfoglaltságai mellett – a tankönyvön és az iskolai kötelező olvasmányokon kívül – olvas-e könyveket (vagy ha még nem tud olvasni, akkor olvasnak-e fel neki)				
	<i>egyet sem olvasott az utóbbi 12 hónapban</i>	<i>1-3 könyvet elolvasott az utóbbi 12 hónapban</i>	<i>legalább egyet negyedévenként</i>	<i>havonként legalább egy könyvet elolvasott?</i>	<i>nem tudja / nem válaszol</i>
<i>10-20 percenként ránéz (gyakorlatilag folyamatosan online van)</i>	28,7%	41,1%	21,7%	7,0%	1,6%
<i>1-2 óránként</i>	28,0%	42,4%	18,6%	8,7%	2,3%
<i>naponta</i>	33,5%	33,2%	20,1%	10,5%	2,6%
<i>naponta többször</i>	23,9%	39,8%	22,9%	11,9%	1,5%
<i>hetente többször</i>	28,3%	26,1%	27,2%	14,1%	4,3%
<i>hetente egyszer-kétszer</i>	33,3%	11,1%	0,0%	44,4%	11,1%
<i>ennél ritkábban</i>	44,4%	22,8%	13,4%	17,1%	2,3%
<i>nem szokott internetezni</i>	28,7%	41,1%	21,7%	7,0%	1,6%

Forrás: Gombos & Csima (2017:49)

A fentebbi kutatásból kiderült, hogy „a havonta legalább egy kötetet befejezők 44,4%-a egy hónapban kevesebb mint egy-két alkalommal lép föl a világhálóra. Akik kicsivel gyakrabban teszik ezt, azoknak pontosan a negyede jelölte meg azt, hogy »elit olvasónak« számítanak (vagyis évi átlagban 12 könyvet olvasnak el). Érdeemes még megemlítenünk azokat, akik egyáltalán nem neveznek, mert közöttük – talán meglepetésre – elég sokan, 17,1% tartozik a legaktívabb olvasói csoportba” (Gombos 2019:174–175).

Az internetkultúrának az idézett vizsgálat alapján nem csak negatív hatásai vannak az olvasáshoz való viszony tekintetében. Manapság léteznek olyan közösségi oldalak is, amelyek tagjait

éppen az olvasás szeretete és a könyvek iránti érdeklődés hozta össze. Ilyen például a Moly.hu oldal is, amely 2008-ban jött létre, és bár sokan kulturális lexikonként tartják számon, az alapító szándéka szerint elsősorban kommunikációs felület, és csak másodsorban hasonlít a Wikipédiára (Szedlák 2010).

Továbbá a szociális folyamatok és szülői beavatkozások is meghatározóak lehetnek abban, hogy a fiatalok mennyire válnak aktív könyvtárlátogatókká. Többen is vizsgálták az olvasóvá neveléssel kapcsolatban, hogy alapvetően nem a gépek és „kütyük” léte a probléma gyökere, sokkal inkább az (irodalom)olvasás élvezetéhez szükséges attitűdök és képességek hiánya, illetve a felkínált szövegek korszerűtlen volta. Ez utóbbihoz kapcsolódó gondolatom, hogy az ún. kötelező olvasmány vitatható fogalomnak tekinthető, hiszen sok szerző, köztük például Montaigne francia filozófus szenvedélyesen beszél a könyvről, mint a gyönyörködés egy formájáról vagy ahogyan Borges fogalmaz: „Egy könyv olvasásához nem kell erőfeszítés, a boldogsághoz nem kell erőfeszítés” (Borges, 1987).

A gyermekek literációs kultúrájának kialakításában és fejlesztésében a középosztálybeli szülők gyakran játszanak fontos szerepet (G Gödény, 2014). Ez a folyamat több lépcsőből áll. Először is, ezek a felnőttek gyakran elősegítik a könyvekkel való korai kapcsolat kialakítását a gyermekekkel, akár már csecsemőkoruktól kezdve, és aktívan részt vesznek közös olvasási tevékenységekben. Másodsor, gyakran kifejezetten biztosítják, hogy a gyermekek rendszeresen látogassanak könyvtárakat, és segítenek nekik az ottani erőforrások és szolgáltatások megismerésében. Később mindez hosszú távon is folytatódik, és arra ösztönzi a gyermekeket, hogy önállóan fedezzék fel a könyvtári lehetőségeket és szolgáltatásokat. Ha ez a literációs szocializálási út sikeresen zárul, a középiskolás évek alatt a fiatalok már szívesen látogatják és használják a könyvtár által nyújtott szolgáltatásokat. A fentebb sorra vett tényezők tehát jelentős hatással lehetnek arra, hogy a fiatalok mennyire válnak aktív könyvtárlátogatókká, és hozzájárulhat ahhoz, hogy a könyvtárak látogatottsága stabil maradjon vagy növekedjen. A problémát részletesen elemzi Gombos Péter (2009) „*Ó, mondd, te mit választanál!*”. *A tanár felelőssége és lehetőségei a kötelező olvasmányok kiválasztásában* című munkájában.

Kultúrtörténetileg érdekes például megvizsgálni azt, hogy középkorban a könyvek birtoklása és az olvasás gyakorlata is fontos szerepet játszott a társadalmi státusz kifejezésében, és hasonló módon értelmezhető, mint napjaink társadalmában. A középkori társadalmakban a könyvek ritka és értékes tárgyak voltak, amelyeket csak a leggazdagabb vagy legmagasabb társadalmi rétegek engedhettek meg maguknak. A könyvek birtoklása tehát nemcsak kulturális gazdagságot jelképezett, hanem azt is sugallta, hogy valaki anyagilag és társadalmilag is előkelő helyzetben van. Az olvasás gyakorlata szintén jelezhetett társadalmi státuszt a középkorban. Az olvasás és írás tudása sok esetben a papság, a nemesek vagy a polgárság privilégiuma volt, és azoknak, akik ezt a készséget birtokolták, magasabb szintű műveltséget és képzettséget tulajdonítottak. Mindez párhuzamba állítható napjaink társadalmával, ahol a könyvek birtoklása és az olvasás gyakorlata továbbra is kulturális és társadalmi státuszmeghatározók. A magasabb társadalmi rétegek gyakran rendelkeznek nagyobb könyvtárakkal és jobb hozzáféréssel az olvasási anyagokhoz, ami tovább erősítheti pozíciójukat. Ugyanakkor, hasonlóan a középkorhoz, napjainkban is vannak olyan emberek, akik inkább a közvetlenül elérhető látványosságokra koncentrálnak, és kevésbé veszik igénybe az olvasás és a könyvek által nyújtott lehetőségeket. Anélkül, hogy a vonatkozó történeti fejtegetésbe a terjedelmi korlátok miatt belebocsátkoznánk, meg kell jegyeznünk, hogy a hasonlóság több egyszerű párhuzamnál. Ivan Illich vonatkozó művében a könyv metaforikájában bekövetkezett változásról beszél, és ezt érvényesnek tekintjük az elmúlt fél évszázad vonatkozó változásaira is a képernyő egyre attraktívabbá válásával. A szövegek új formája jelent meg mindkét esetben, és ezzel együtt visszaszorult a korábbi alakzatokhoz kötődő gyakorlatok rendje is, bár teljes egészében nem, hiszen a kézírás, a kéziratosság nem tűnt el, hanem új összefüggést és értelmet nyert a nyomtatás világában. Hasonlót tapasztalhatunk az elektronikus és digitális adathordozók elterjedését követően

is. A könyv használata, illetve birtoklása, a hozzá kapcsolódó gyakorlatok alakulnak át, illetve tűnnek el a társadalom jelentős csoportjaiból (Illich, 2001).

Azonban azt sem szabad említés nélkül hagynunk, hogy napjaink embere egészen más tárgyi és ingerközegben nő fel, és egészen más okokból, de hasonlóan komoly erőfeszítésekre van szükség ahhoz, hogy a fentebbi tevékenységeket véghez vigye. Azonban éppen ez az energia, idő és nem utolsósorban anyagiak jelzik, hogy itt társadalmilag fontos eseményről van szó, amely az egyén és környezete szempontjából is jelentőséggel bír. Ez a jelentőség a könyvek, illetve az olvasás szeretete mellett a társadalmi térben elfoglalt helyzetre is utal, amikor valakisaját státuszát szeretné mindezzel kifejezésre juttatni, illetve megerősíteni. Másik oldalról ez lehetővé teszi az önki-fejezést, az individuális sajátosságok megerősítését, hiszen a válogatott irodalommal bírók személyes érdeklődési körüket, jártasságukat, tájékozottságukat isdemonstrálják egy-egy jól összeállított könyvgyűjtemény segítségével. Valamint az sem nagyon kétséges, hogy mindezen gyakorlatok egy tágabb, Bourdieu által használt értelemben vett *habitus* részei, amely révén megvalósul az értékek preferenciáinak tényleges kifejeződése, az életstílus, az öltözködés, az étkezés, a szórakozási szokások és még sok egyéb tényező által, az olvasást és könyvgyűjtést is beleértve (Bourdieu, 2002).

3. Hivalkodástól rejtőzésig, avagy a fogyasztás módjai a 21. században

A vonatkozó tudományterület körében Thomas Veblen 19. század végén, illetve Vance Packard 20. század közepén zajlott kutatásai nyomán terjedtek el a '*conspicuous consumption*', illetve a '*inconspicuous consumption*' kifejezések. Ezek a korabeli társadalmi elit fogyasztási módjait hivatottak jelezni, esetünkben az előző századforduló *hivalkodó fogyasztását*, illetve napjaink társadalmi-kulturális elitjének *rejtőzködő fogyasztását* értik alatta. Currid-Halkett (2019) vonatkozó könyvének megfelelően napjainkban a hivalkodó fogyasztás (pl. yachtozás, drága autók, tengerparti nyaralók, stb.) a jómódú, ámde kulturális tőkével nem rendelkező újjgazdagok ismertetőjegye lett. Úgy vélem, az utóbb bevezetett terminusnak, a rejtőzködő fogyasztás gyakorlatának feleltethetjük meg napjaink könyvhöz való viszonyát is. Ebben az esetben érvényes minden erre vonatkozó ismertetőjegy: a könyvek az otthonunk díszéül szolgálnak, akár olvasuk őket, akár nem, azonban csak kevesek számára válnak láthatóvá: azok számára, akiket otthonunkba bocsátunk. Mivel a mai kulturális elit részéről is bevett gyakorlat, hogy társadalmi életét – akárcsak száz évvel ezelőtt – kávéházak, kultúrpresszók, romkocsmák színterein gyakorolja, ezért valóban kevés azok száma, akik szűkebb lakókörnyezetünkbe is betekintést nyerhetnek. A fogyasztás ezen újabb formái ennek megfelelően inkább az önkép, az identitás karbantartását szolgálják, illetve az egyén csoporthoz tartozását erősítik.

Talán nem tévedünk nagyot, ha azt tételezzük, hogy az olvasáshoz, illetve a könyvekhez való viszony módzatait – amelyek, mint fentebb láthattuk, csak részben fedik egymást – párhuzamba állíthatjuk az oktatásban való részvétel hosszával. Minél több időt tölt valaki az oktatásban, minél magasabb iskolákat végez, annál inkább kaphat kiemelt szerepet a könyv és az olvasás. Ez a közkeletű összefüggés azonban tovább árnyalható a fentebb vázolt kontextus segítségével. A könyvek birtoklása jelzi a státuszunkat, míg a könyvek mennyisége, illetve tartalma már a személyesebb kötődések kifejezője lesz.

4. Összefoglalás

Currid-Halkett vonatkozó könyvében az émikus szemlélet jegyében írja a következőket: „Mindennek mi adunk társadalmi jelentést. A gyermekkorunk, a családi élet, a jövedelmünk, és kortárs társadalmi körök megtanítanak bennünket arra, hogyan éljük az életünket, és hogyan lépünk kapcsolatba a világgal kicsiben és nagyban. Mind a viselkedésen, mind az anyagi javakon keresztül feltárjuk társadalmi-gazdasági helyzetünket, akár tetszik, akár nem” (Currid-Halkett, 2019:23).

Ezzel a gondolattal a szerző Bourdieu vonatkozó úttörő kutatásaira utal, aki a *distinction* fogalmában foglalta össze, hogy a társadalmi státusz elsősorban a mindennapi kulturálisformákból és jelekből, illetve legfőképpen abból bukkan elő, ahogyan élünk. Voltaképpen nemcsak mi fogyasztunk javakat értékek és reprezentációs eljárások alapján, hanem társadalmi helyzetünk az, amely valójában fogyaszt bennünket.

Kutatásom konklúziójaként megállapítható, hogy az általunk megszerzett javak használati módja nem csupán praktikus megfontolásból fontos, hanem jelentősége van identitásunk és személyes fejlődésünk szempontjából is. Mindez egyfajta tükörként szolgál, amelyben a világ számára megmutatjuk, kik is vagyunk valójában, és kik szeretnénk lenni. Ebben az összefüggésben az olvasásnak különösen fontos szerepe van, hiszen digitális korunkban a korábbi illúziók, tévképzetek, hitek és remények átgondolása és újraértékelése újabb megértési módokat tesz lehetővé. Az olvasás révén képesek vagyunk megismerni más személyek gondolataival, tapasztalataival, és ezáltal szélesebb perspektívába helyezhetjük saját értékrendünket és világlátásunkat.

Ezek a megértési módok és lehetőségek kiválóan hasznosíthatóak az edukációban. Az oktatási rendszerben és az otthoni nevelésben is fontos felismerni és kihasználni azt a potenciált, amit az olvasás és a digitális eszközök nyújtanak az újabb nemzedékek számára. Ha a pedagógus tájékozott ebben a témában, akkor korszerű irodalomtanítási koncepcióval és élménypedagógiai módszertani kultúrával képes kreatívan, interaktivitásra törekedve foglalkozni diákjaival. Érdekes olvasmányokat kínál, érdeklődik az olvasottakkal kapcsolatos gondolatokról, érzésekről, benyomásokról. A motiváció megteremtésében kiváló eszköz a versekkel való élményszerű foglalatosság, mely alkotások hangzásvilágukkal, képes beszédmodjikkal mágikus hatást fejtenek ki a gyerekekre, illetve bizonyos esetekben még probléma- és stresszoldó hatásuk is érvényesíthető. Az átgondolt és tudatos olvasás segíthet abban, hogy a fiatalok ne csak információkat szerezzenek, hanem kritikusan gondolkodó, empátiával és széles látókörrrel rendelkező egyénekké váljanak, akik képesek reflektálni saját magukra és az őket körülvevő világra.

Irodalomjegyzék

- Baron, N. S. (2015). *Words onscreen: The fate of reading in a digital world*. Oxford University Press.
- Borges, J. L. (1987). *Az idő újabb cáfolata*. Gondolat Kiadó, Budapest. ISBN 9632817893.
- Bourdieu, P. (2002). *A gyakorlati észjárás*. Napvilág Kiadó, Budapest. ISBN 9639082929.
- Currid-Halkett, E. (2019). *Sum of the Small Things. A Theory of the Aspirational Class*. Princeton University Press, Princeton and Oxford. ISBN 9780691183176.
- Den Hartog, D. N., House, R. J., Hanges, P. J., Ruiz-Quintanilla, S. A., Dorfman, P. W., & GLOBE Associates (1999). Culture specific and cross-culturally generalizable implicit leadership theories: Are attributes of charismatic/transformational leadership universally endorsed? *The Leadership Quarterly*, 10(2), 219–256. [https://doi.org/10.1016/S1048-9843\(99\)00018-1](https://doi.org/10.1016/S1048-9843(99)00018-1)
- Gombos, P. (2009). „Ó, mondd, te mit választanál!”. A tanár felelőssége és lehetőségei a kötelező olvasmányok kiválasztásában. *Könyv és nevelés*, 11(2), 43–48. Letöltve: 2023.12.15., forrás: https://epa.oszk.hu/03300/03300/00029/pdf/EPA03300_konyv_es_neveles_2019_3-4.pdf
- Gombos, P., & Csima, M. (2019). A digitális bennszülöttek olvasási kedve, olvasáshoz való viszonya a 2017-es és 2019-es felmérések tükrében. *Anyanyelvi kultúraközvetítés*, 2(2), 45–57. <https://doi.org/10.33569/akk.2391>
- G. Gödény, A. (2014). Az olvasók birodalma: az olvasóvá nevelés jelenkori esélyei és lehetőségei. *Könyv és nevelés*, 16(1), 32–41. Letöltve: 2023.12.15., forrás: https://epa.oszk.hu/03300/03300/00019/pdf/EPA03300_konyv_es_neveles_2014_1_032-041.pdf
- Illich, I. (2001). *A szöveg szőlőskertjében*. Gond-Cura Alapítvány – Palatinus Kiadó, Budapest. ISBN 9639380288.

- Imre, J. (2023. június 19.). *Újra divat lett a könyvkölcsönzés – fellendülőben a hazai könyvtárak forgalma*. Infostart.hu. Letöltve: 2023.12.15., forrás: <https://infostart.hu/belfold/2023/06/19/ujra-divat-lett-a-konyvkolcsonzes-fellenduloben-a-hazai-konyvtarak-forgalma#>
- KSH. (2021): A könyvkiadás főbb jellemzői. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve: 2023.12.15., forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kkiadas/2020/index.html>
- Kultúra.hu. (2022. november. 24.). *Az olvasás sokkal több mint kikapcsolódás*. Letöltve: 2023.12.15., forrás: <https://kultura.hu/az-olvasas-sokkal-tobb-mint-kikapcsolodas/>
- Mármarosai A., & Takács S. (1998). „Emic and etic” dimensions of national and organisational culture in Hungary. In Blahó, A. (Ed.), *The future in the present – changing society, new scientific issues*. Paper presented at the PhD students’ first international conference. Budapest University of Economic Sciences.
- Morey, N. C. , & Luthans, F. (1984). An Emic Perspective and Ethnoscience Methods for Organizational Research. *Academy of Management Review*, 9(1), 27–36.
<https://doi.org/10.5465/AMR.1984.4277836>
- Primecz, H. (2006). Étikus és émikus kultúrakutatások. *Vezetéstudomány*, 38(1), 4–13.
<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2006.ksz1.01>
- Rideout, V., & Robb, M. B. (2019). *The Common Sense census: Media use by tweens and teens, 2019*. Common Sense Media, San Francisco. Letöltve: 2024.02.24., forrás: <https://www.commonsense-media.org/sites/default/files/research/report/2019-census-8-to-18-full-report-updated.pdf>
- Szedlák, Á. (2010). *Moly.hu: könyves közösségi oldal saját zenekarral*. Origo. Letöltve: 204.03.01., forrás: <https://www.origo.hu/techbazis/2010/04/molyhu-konyves-kozossegi-oldal-sajat-zenekarral>
- Veblen, T. (1899). *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. MacMillan, New York. ISBN 9781984380319.
- Ware, I. (2023, January 11). *New ALA report: Gen Z & Millennials are visiting the library & prefer print books*. ALA American Library Association. Letöltve: 2023.12.15., forrás: <https://www.ala.org/news/press-releases/2023/11/new-ala-report-gen-z-millennials-are-visiting-library-prefer-print-books>